

**Budowanie współpracy poprzez świadome
wykorzystanie ról przez przedsiębiorcę.
Moja rola w zespole**

Marek Makowiec
Andrzej Peć
Konrad Szczukiewicz
Małgorzata Krzeszowska

Scenariusz lekcji

Poradnik metodyczny do programu nauczania podstaw przedsiębiorczości dla III etapu edukacyjnego

opracowany w ramach projektu:

**„Tworzenie zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces wychowania przedszkolnego
i kształcenia ogólnego w zakresie rozwoju umiejętności uniwersalnych dzieci i uczniów
oraz kompetencji kluczowych niezbędnych do poruszania się na rynku pracy”**

dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach
Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty

Warszawa 2022

Redakcja merytoryczna: Marcin Pełka
Redakcja językowa i korekta: Eduexpert sp. z o.o.
Projekt graficzny i projekt okładki: Eduexpert sp. z o.o.
Redakcja techniczna i skład: Eduexpert sp. z o.o.

Weryfikacja i odbiór niniejszej publikacji: Ośrodek Rozwoju Edukacji w Warszawie

w ramach projektu: *Weryfikacja i odbiór zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w zakresie rozwoju umiejętności uniwersalnych dzieci i uczniów oraz kompetencji kluczowych niezbędnych do poruszania się na rynku pracy*

dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty

Warszawa 2022

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
ore.edu.pl

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji Creative Commons –
Użycie niekomercyjne 4.0 Polska (CC-BY-NC).
creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.pl

Poziom edukacyjny

III etap edukacyjny (liceum/technikum)

Tytuł zajęć/lekcji

Budowanie współpracy poprzez świadome wykorzystanie ról przez przedsiębiorcę. Moja rola w zespole.

Klasa/czas trwania zajęć

klasa III/ 45 minut

Cele ogólne

(W nawiasach podano odniesienia do zapisów podstawy programowej)

- Efektywne uczestniczenie w pracy zespołowej z wykorzystaniem umiejętności w zakresie komunikacji interpersonalnej oraz wdrażanie zasad skutecznego przywództwa w organizacji (II.12).
- Kształtowanie postawy otwartości i szacunku do innych osób oraz zdolności podejmowania dialogu i współpracy (III.10).

Cele operacyjne

Uczeń:

- wskazuje różnice między grupą a zespołem;
- dostrzega efekty synergiczne pojawiające się podczas realizacji pracy zespołowej, odróżnia je od efektów działania kompromisu i współpracy;
- wskazuje cechy charakterystyczne zespołów i role zespołowe, jakie się kształtują podczas realizowania wspólnych projektów;
- wskazuje pozytywne i negatywne cechy każdej z ról opisanych w teście Belbina;
- rozumie rolę przedsiębiorcy w budowaniu zespołu.

Kształtowane kompetencje kluczowe

- kompetencje w zakresie rozwijania innowacyjności i przedsiębiorczości;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie skutecznego komunikowania się i porozumiewania się;
- kompetencje w zakresie pracy zespołowej.

Metody i techniki nauczania

- dyskusja;
- praca z kwestionariuszem testu;
- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem prezentacji multimedialnej;
- rutyna myślenia krytycznego: winda;

Formy zajęć

- praca indywidualna;
- praca w grupach/praca w podpokojach (praca zdalna);
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne

Tablica multimedialna (lub rzutnik i ekran), prezentacja, wydrukowane kwestionariusze Belbina (uwzględnienie potrzeb uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – SPE, np. powiększona czcionka lub uproszczone polecenia) lub same metryczki do opracowania wyników, flipchart i kartki samoprzylepne.

Faza przygotowawcza

Stosujemy ją w przypadku klasy wolniej pracującej: uczniowie otrzymują kwestionariusze ról zespołowych Belbina (z dostosowaniami dla uczniów ze SPE) do wykonania w domu przed lekcją. Nauczyciel nie podaje nazwy testu i nazw ról grupowych. Uczniowie wykonują testy i obliczają wyniki punktowe. Przynoszą je na zajęcia. W przypadku pracy zdalnej uczniowie otrzymują test w wersji elektronicznej.

Opis przebiegu zajęć/lekcji

Faza wprowadzająca

1. Nauczyciel prezentuje cele lekcji i wskazuje, jaki będzie jej przebieg.
2. Uczniowie zastanawiają się nad cechami zespołu i grupy. Wskazana osoba zapisuje na flipcharcie (w przypadku pracy zdalnej wykorzystuje tablicę wirtualną) hasła: *zespół*, *grupa* i przyporządkowuje im kolor kartek samoprzylepnych. Uczniowie otrzymują po jednej kartce z każdego koloru, na których ma zapisać cechę grupy lub zespołu. Po wykonaniu zadania uczniowie przyklejają kartki do flipcharta. W przypadku pracy online uczniowie pracują na tablicy w chmurze.
3. Uczniowie wspólnie omawiają zapisy (dyskusja klasowa).

Faza realizacyjna

1. Uczniowie rozmawiają na temat tego, czym jest grupa, a czym zespół. W razie konieczności nauczyciel naprowadza uczniów i doprecyzowuje ich spostrzeżenia. Uczniowie notują w zeszytach podobieństwa i różnice między tymi określeniami lub samodzielnie formułują definicję. Nauczyciel kontroluje zapisy uczniów ze SPE, jeśli jest to konieczne. Chętni uczniowie prezentują swoje notatki.
2. Nauczyciel robi wprowadzenie, podczas którego rozwija wątek zespołowości i prezentuje test Belbina lub wyjaśnia, że test, który uczniowie wykonali w domu, nim jest. Jeśli uczniowie nie wykonywali testów w domu, nauczyciel rozdaje kwestionariusze (uczniowie ze SPE otrzymują testy dostosowane). Wykonują testy i określają odkryte dla siebie role w zespole (w przypadku pracy zdalnej lepiej, by uczniowie wykonali test przed lekcją). Jeśli uczniowie wykonywali test w domu, na lekcji będą tylko przyporządkowywać swoje wyniki do poszczególnych ról. Należy to zrobić na przygotowanych wcześniej metryczkach do opracowywania wyników. W przypadku pracy online należy metryczki udostępnić uczniom w wersji elektronicznej.
3. Na podstawie pytań z testu i klucza uczniowie krótko charakteryzują poszczególne role. W razie potrzeby nauczyciel naprowadza ich oraz wyjaśnia również rolę synergii działań grupowych pod kątem jej efektywności (w porównaniu z kompromisem i współpracą).

4. Uczniowie dzielą się na grupy zgodnie ze swoją dominującą rolą w zespole (podpokoje w przypadku pracy zdalnej, praca na tablicy wirtualnej np. Jamboardzie – przydzielenie osobnej karty dla poszczególnych grup) i otrzymują szczegółowy opis swojej roli. W grupach zastanawiają się nad mocnymi i słabymi stronami danej roli i robią notatki na karcie wyrwanej z flipcharta (lub na wirtualnej tablicy). Nauczyciel kontroluje przebieg prac, również w pracy zdalnej, wędrując między podpokojami. W przypadku pracy stacjonarnej może zastosować kartę ewaluacji pracy grupy, prosząc uczniów o jej wypełnienie.

Przykładowa karta ewaluacji pracy grupy:

1. Wszyscy się angażowali. TAK/ NIEWIELU/ NIE
2. Mieliśmy lidera w grupie. TAK/ NIE
3. Osiągnęliśmy cel. TAK/ NIE CAŁKIEM/ NIE
4. Komunikowaliśmy się bez zakłóceń. TAK/ NIE CAŁKIEM/ NIE
5. Grupy prezentują swoje spostrzeżenia przy pomocy flipcharta (zawieszają kartę i omawiają mocne/słabe strony) lub prezentacji wyników prac na Jamboardzie. Na wypowiedź mają 60 sekund (zgodnie z rutyną myślenia krytycznego o nazwie winda. Wystąpieniom przedstawicieli grup towarzyszy wyświetlony w tle slajd z opisem i nazwą roli (tak, jak to było zapisane na kartkach podczas pracy w grupie). W przypadku pracy na wirtualnej tablicy opis roli jest już tam zamieszczony.

Faza podsumowująca

1. Na zakończenie odbywa się dyskusja na temat budowy idealnego zespołu. Należy także podkreślić drugorzędną rolę w zespole i jej siłę (zastępując rolę główną, gdy ta jest zagospodarowana przez inną osobę).
2. Podczas dyskusji nauczyciel prosi uczniów, by na paskach papieru zapisali odpowiedź na pytanie: „Jak wiedza o rolach w zespole według Belbina może wpłynąć na działania dobrego przedsiębiorcy?”.
3. Wychodząc z klasy, uczniowie zostawiają kartki nauczycielowi. Zapiski uczniów posłużą dyskusji o roli przedsiębiorcy na następnej lekcji. W przypadku pracy zdalnej każdy uczeń zapisuje spostrzeżenie na wirtualnej tablicy.

Komentarz metodyczny

Pracując z wykorzystaniem testu Belbina, nauczyciel powinien jak najwięcej się dowiedzieć o nim i poznać opisy ról, zwłaszcza że różnie są one tłumaczone z języka angielskiego. Test wraz z omówieniem jest dostępny w zasobach internetu. Jego wykonanie przez uczniów ma charakter psychozabawy, ale dzięki temu w sposób przyjazny zmusza do autorefleksji nad rolą, którą zazwyczaj ma skłonność przyjmować w zespole. Kształtuje to przede wszystkim kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie uczenia się, ale ze względu na odniesienia do pracy w przedsiębiorstwie, uczniowie mogą kształcić w sobie cechy dobrego przedsiębiorcy w ramach kompetencji w zakresie przedsiębiorczości należące także do umiejętności miękkich, ważnych przez całe życie zawodowe. W ramach lekcji uczniowie uzmysławiają sobie również znaczenie komunikacji i współpracy międzyludzkiej podczas działań zespołowych, poznając mocne

i słabe strony ludzi przyjmujących poszczególne role, uzmystawiając sobie, że posiadają cechy wymagające pracy i modyfikacji.

Zajęcia mają na celu uświadomienie uczniom, jak ważna jest dobrze zorganizowana praca zespołowa dla przyszłego przedsiębiorcy.

Nauczyciel przed zajęciami powinien przygotować odpowiednią liczbę kwestionariuszy z uwzględnieniem dostosowań dla uczniów ze SPE (powiększona czcionka, uproszczone polecenia). Przykład:

Pytanie: Mam problemy w pracy w grupie w związku z tym, że:

- okazuję niecierpliwość w stosunku do tych, którzy blokują pójście do przodu;
- jestem krytykowany za zbytnią drobiazgowość, powolność w decyzjach, zbytne analizowanie i nieumiejętność oparcia się na własnej intuicji;
- przywiązuję zbyt dużą wagę do poprawności i jakości, co często opóźnia realizację zadań;
- mam skłonność do szybkiego nudzenia się, mobilizują mnie tylko intrygujące pytania;
- mam trudności z rozpoczęciem działania, dopóki cele nie są jasno określone;
- czasami mam kłopoty z wyjaśnieniem innym złożonych, komplikowanych pomysłów, które mi się nasunęły;
- jestem świadomy tego, że wymagam od innych tego, czego sam nie mogę zrobić;
- waham się wypowiedzieć swoje argumenty, kiedy stoję naprzeciw realnej opozycji.

Prezentacja multimedialna towarzysząca rozmowie nauczającej również pomoże uczniom z trudnościami w przyswojeniu omawianych zagadnień. Należy pamiętać, że prezentacja powinna zawierać ilustracje, które mogą ułatwić uczniom ze SPE zrozumienie i zapamiętanie poszczególnych zagadnień. Sama **rozmowa nauczająca** jest metodą pomocną dla uczniów z deficytem uwagi i problemami z koncentracją. Polega bowiem na dialogu nauczyciela z uczniami, w trakcie którego prowadzący zadaje pytania, a uczniowie udzielają na nie odpowiedzi. Nauczyciel w jej trakcie wspiera i nakierowuje uczniów, a także monitoruje ich postępy, co ułatwia im zrozumienie materiału.

Dyskusja – przed rozpoczęciem pracy tą metodą nauczyciel może zwrócić szczególną uwagę na zasady jej prowadzenia (nieprzerywanie wypowiedzi innych, szacunek dla cudzych poglądów itp.), aby także uczniowie ze SPE czuli się bezpiecznie podczas debaty. Należy pamiętać o tym, żeby osobom, które mają problem z wystąpieniami publicznymi, dać możliwość przedstawienia swojego stanowiska w formie pisemnej lub nagrania. W ten sposób będą mogli dopracować swoje wystąpienie poza zajęciami.

Rutyna krytycznego myślenia: winda to przykład metody rutyn myślowych, podczas których nauczyciel dzięki umiejętnie dobranym otwartym pytaniom i aktywnościom jest w stanie „widzieć” proces myślenia i kształtować go. Dzięki temu uczniowie ze SPE mogą zrozumieć, dlaczego myślą właśnie w taki sposób oraz potrafią znaleźć powiązania między poszczególnymi zagadnieniami i wyjaśnić je.

Praca w grupach wpłynie na rozwój komunikowania się uczniów, co wzmocni ich kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Podczas pracy na lekcji nauczyciel powinien uwzględnić potrzeby uczniów ze SPE i jeśli jest to konieczne, zadawać im dodatkowe pytania, motywować ich w sposób

indywidualny do zaangażowania i włączenia się w pracę. Powinien budować atmosferę wsparcia sprzyjającą pokonywaniu nieśmiałości i wspólnego dochodzenia do wiedzy; sprawdzać zrozumienie poleceń kierowanych do klasy; udzielać dodatkowych wyjaśnień.

Nauczyciel w trakcie pracy zespołowej powinien włączać się jedynie wtedy, gdy będzie poproszony o pomoc przez konkretny zespół, ale w trakcie dyskusji może, a wręcz powinien zachęcać wszystkich do zaangażowania.

Ponieważ celem lekcji jest głównie budzenie refleksji, nie przewiduje się oceniania pracy. Nauczyciel może jednak przyjrzeć się zaangażowaniu w wykonywanie pracy w grupach, a uczniów prezentujących wyniki (metoda stosowana w myśleniu krytycznym – rutyna: WINDA) nagrodzić zgodnie z przedmiotowymi zasadami oceniania.

Ewaluacją lekcji będzie zatem podsumowanie jej przez samych uczniów pod kątem spełniania celów lekcji. Wypełnione karty ewaluacji pracy w grupie powinny się stać pretekstem do omówienia przebiegu pracy w grupach.

Lekcja poprzez kształtowanie umiejętności dokonywania autorefleksji powinna wpłynąć na samoocenę ucznia, a poprzez pokazanie, że każdy w życiu i w pracy ma do wykonania jakąś rolę, może podnieść poziom motywacji wewnętrznej uczniów.

Lekcja może być realizowana online za pomocą narzędzi, które umożliwiają podział klasy na grupy (pokoje). Do takich narzędzi należą m.in. Microsoft Teams czy Zoom. Wówczas uczniowie, pracując w grupach, powinni mieć możliwość skonsultowania się z nauczycielem, np. za pomocą czatu. Ponadto nauczyciel powinien wchodzić do pokoi poszczególnych grup, aby monitorować pracę i odpowiadać na ewentualne pytania.

W przypadku lekcji stacjonarnej nauczyciel może uzgodnić z uczniami sposób komunikacji podczas prac w grupach. Przykładowo może to być podniesienie ręki przez członka grupy. Wówczas nauczyciel podchodzi, aby odpowiedzieć na pytania. Ponadto powinien on na bieżąco monitorować pracę, przechodząc od grupy do grupy.

Marek Makowiec – pracownik naukowo-badawczy, adiunkt w Katedrze Zachowań Organizacyjnych Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie. Dorobek naukowy to ponad 100 artykułów i monografii naukowych w tematyce zarządzania, przedsiębiorczości i start-upów, elastycznego zatrudnienia, komercjalizacji badań naukowych oraz grywalizacji. Nagrodzony przez Ministra Pracy i Polityki Społecznej w 43 edycji ogólnopolskiego konkursu poprawy warunków pracy w 2015 r. przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej oraz Centralny Instytut Ochrony Pracy za rozprawę doktorską pt.: „Metodyka humanizowania telepracy”. Brał udział w uruchomieniu i rozwinieniu blisko 300 innowacyjnych przedsięwzięć biznesowych i startupów. Uruchomił pierwsze w Polsce „Laboratorium Grywalizacyjne”, w którym prowadzone są badania nad zastosowaniem grywalizacji w projektach edukacyjnych i biznesowych.

Andrzej Peć – pedagog, regionalista, trener, ekspert w firmach technologicznych z zakresu edukacji, projektant gier edukacyjnych. Autor i współautor materiałów metodycznych i dydaktycznych (w tym programów nauczania), publikacji naukowych oraz popularnonaukowych. Członek zespołu nominowanego do World Summit Award 2007 za najlepszy projekt e-learningowy w Polsce. Doświadczony szkoleniowiec, uczestnik wielu konferencji naukowych i popularnonaukowych jako prelegent, realizator projektów edukacyjnych i kulturowych. Trener w projekcie „Akademia kreatywności – pomysł, potencjał, przedsiębiorca” na Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie skierowanym do uczniów szkół średnich oraz młodych przedsiębiorców.

Konrad Szczukiewicz – absolwent ekonomii na Uniwersytecie Sorbony w Paryżu oraz studiów MBA (Master of Business Administration) w Paryskiej Szkole Biznesowej. Pracował w międzynarodowych korporacjach we Francji, Belgii oraz Stanach Zjednoczonych Ameryki. Współzałożyciel startupu z branży retail bazującego na uczeniu maszynowym. Konsultant współpracujący ze startupami oraz prowadzący szkolenia z przedsiębiorczości. Doradca biznesowy, doktorant Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie zajmujący się tematyką startupów.

Małgorzata Krzeszowska – nauczyciel dyplomowany w liceum i szkole podstawowej, absolwentka historii i teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, doktorantka w Instytucie Ekonomii i Finansów Uniwersytetu Rzeszowskiego. Posiada ponadto kwalifikacje do nauczania wiedzy o społeczeństwie, podstaw przedsiębiorczości i informatyki. Pracowała także w Państwowej Wyższej Szkole Wschodnioeuropejskiej w Przemyśle. Jest trenerem edukacji finansowej w ramach projektu „Żyj finansowo” Stowarzyszenia Krzewienia Edukacji Finansowej. Ma na swoim koncie podwójny tytuł najlepszego nauczyciela podstaw przedsiębiorczości w województwie podkarpackim przyznany przez prezesa Narodowego Banku Polskiego (2017) – zarówno dla szkół ponadgimnazjalnych, jak i – wówczas – gimnazjalnych. Jest opiekunem dydaktycznym kilkunastu laureatów i finalistów olimpiad z przedmiotów podstawy przedsiębiorczości i wiedzy o społeczeństwie.